

ISTORICUL SAS JOHANN KARL SCHULLER ȘI LATINITATEA ROMÂNILOR. EVOLUȚIA UNEI PREOCUPĂRI ȘTIINȚIFICE

Sanda IGNAT*

Abstract

The article provides an overview of the contributions of Transylvanian Saxon scholar Johann Karl Schuller (1794-1865) to Romanian linguistics and folkloristics. Schuller's interest in the issue of the origin of the Romanian language and people stems from a political reason: to defend the status of his nation in Transylvania. The writings he produced during the first stage of his career are characterised by a polemical tone with political tendencies, set against the background of the interethnic tensions of the decades preceding the Revolution of 1848. Schuller argued against the Latin origins of the Romanian people and language, resorting to arguments and hypotheses which he would subsequently abandon. The revolutionary events of the spring of 1849 marked a turning point in his biography and professional path, alongside a change in his historiographic views. He began harbouring an increasing interest in Romanian folklore, which materialised between 1851 and 1860 in the form of a public call to collect Romanian folklore, three studies on Romanian ballads, legends and carols, and two anthologies of Romanian poems translated into German.

Keywords: Johann Karl Schuller (1794-1865), Transylvania, Transylvanian Saxons, Romance languages, German ethnologists, Romanian folklore, Sibiu.

Cuvinte-cheie: Johann Karl Schuller (1794-1865), Transilvania, sași, limbi romanice, etnologi germani, folclor românesc, Sibiu.

Cărturarul sibian Johann Karl Schuller (1794-1865) face parte din prima generație de folcloriști sași care, sub înrâurirea fraților Grimm și a idealurilor social-politice ale romantismului, au început pe la mijlocul secolului al XIX-lea să acorde atenție literaturii populare a neamului lor, dar și a celorlalte etnii din Transilvania. În deceniile următoare ei au realizat primele culegeri și primele scrieri

---

* Institutul „Arhiva de Folclor a Academiei Române”, Cluj-Napoca – România.

științifice despre folclorul săsesc, remarcându-se, de asemenea, prin contribuții solide la folcloristica românească¹. Fiind decanul de vârstă al acestui grup de intelectuali născuți între anii 1820-1830 și profesorul de liceu al câtorva dintre ei, Schuller a „pregătit terenul” pentru activitatea acestora și a „acceptat un fel de patronare a noii discipline”, rămânând „mentorul sibian”² al acestei mișcări, care s-a concentrat în anii următori în orașul Sighișoara.

Erudit cu înclinație enciclopedică, după cum îl prezintă fără excepție biografiile ce i-au fost dedicate, Schuller a avut parte de

recunoaștere publică încă din timpul vieții, fiind o personalitate marcantă a epocii în care a trăit, în multipla sa calitate de dascăl, istoric, poet și traducător de poezie, întemeietor al publicisticii săsești³, om de știință, dar și om politic, membru al câtorva societăți academice din străinătate și co-fondator al primei societăți științifice a sașilor (Verein für Siebenbürgische Landeskunde, 1840). De asemenea, a avut un aport la fundamentarea dialectologiei săsești și contribuții meritorii ca folclorist. Pe lângă folclorul și tradițiile sașilor, interesele sale privind cultura

populară s-au extins și asupra poeziei populare românești.

Această ultimă latură a activității lui, cea de „folclorist saxo-român”, ca să folosim termenul consacrat de Gh. Bogdan-Duică, a beneficiat de prezentări competente și cuprinzătoare în toate sintezele de

¹ Hanni Markel, *Prima generație de folcloriști sași*, în „Anuarul de Folclor”, Cluj-Napoca, nr. III-IV, 1983, p. 184-216.

² *Ibidem*, p. 190.

³ Adolf Schullerus, „Vorwort” [Prefață], în *Siebenbürgisch-Sächsisches Wörterbuch* [Dicționarul graiurilor săsești din Transilvania], vol. 1, Leipzig-Berlin, 1907, p. XVII-XXI, aici p. XVII.

istoria folcloristicii românești⁴. Alte lucrări l-au abordat în cadrul mișcării folcloristice săsești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea⁵, dar i-au fost dedicate și articole aparte din acest punct de vedere⁶. Primul istoriograf român care i-a semnalat activitatea pe câmpul folclorului românesc a fost, în 1933, istoricul literar Gh. Bogdan-Duică, editându-i corespondența cu profesorul arădean Atanasie Șandor. El face doar o scurtă mențiune biografică despre cărturarul sas, al cărui prenume îl redă în forma românată Ioan Carol: „Politicește, I. C. Schuller a combătut aspirațiunile românești-ardelenești, dar pentru literatura noastră, cultă și populară, avea stimă”⁷. Universitarul clujean se referea aici la faptul că Schuller a combătut în mai multe rânduri originea latină a limbii române și romanitatea poporului român, făcându-se purtătorul de cuvânt al unor opinii și cercuri de interese care urmăreau să îi mențină pe români în statutul de națiune tolerată. Interesul lui Schuller pentru istoria și cultura românilor derivă dintr-un mobil politic, care pe parcurs a devenit unul științific și literar. Inițial, el a căutat argumente pentru a clarifica întâietatea istorică a românilor în Transilvania cu scopul de a o combate,

---

⁴ Ovidiu Bârlea, „Preocupările folcloriștilor germani pentru folclorul românesc de la jumătatea secolului al XIX-lea”, în vol. *Istoria folcloristicii românești*, București, Editura Enciclopedică Română, 1974, p. 104-118, despre J. K. Schuller la p. 114-117; Gheorghe Pavelescu, „Folcloriști saxo-români”, în vol. *Studii și cercetări de folclor*, București, Minerva, 1971, p. 104-117, în special p. 114-115; Ion Breazu, *Folclorul revistelor „Familia” și „Șezătoarea”*. Bibliografie, cu un studiu introductiv, Sibiu, Cartea Românească din Cluj, 1945, vezi îndeosebi p. XVIII, XX, XXVII-XXVIII; Gheorghe Vrabie, „Cercetători sași și maghiari despre folclorul românesc”, în vol. *Folcloristica română. Evoluție, curente, metode*, București, Editura pentru Literatură, 1968, p. 105-111, în special p. 108; Iordan Datcu, *Dicționarul etnologilor români*, ediția a III-a, București, Editura Saeculum I.O., 2006, p. 793.

⁵ H. Markel, *op. cit.*, passim; Monica Negoescu, *Preocupări ale intelectualilor sași pentru cultura tradițională românească în secolul XIX*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2020.

⁶ Anca Goția, *Johann Karl Schuller und die rumänische Folklore [J. K. Schuller și folclorul românesc]*, în „Forschungen zur Volks- und Landeskunde” (FVLK), Sibiu, vol. 18, 1975, nr. 2, p. 90-97; Idem, *Siebenbürger Sachsen als Förderer rumänischer Volkskunde. Johann Karl Schuller (1794-1865) [Sașii transilvăneni ca promotori ai folclorului românesc. J. K. Schuller]*, în „Karpatenrundschau”, Brașov, an XIII, nr. 14, 1980; Idem, „Preocupări ale cărturarilor germani din Banat și Transilvania pentru folclorul românesc în secolul al XIX-lea” (subcapitolul „Johann Karl Schuller”), în *Studii de istorie a naționalității germane și a înfrățirii ei cu națiunea română*, editor: Carol Göllner, vol. II, București, Editura politică, 1981, p. 253-263.

⁷ Gheorghe Bogdan-Duică, *Încă un folklorist saxo-român [J. K. Schuller]*, în „Anuarul Arhivei de Folklor”, Cluj, nr. 2, 1933, p. 217-220. Aici p. 217.

punând în circulație ipoteze extravagante despre originea românilor, pe care ulterior le-a revocat sau nuanțat.

În articolul de față urmărim evoluția concepției lui J. K. Schuller despre originea românilor și a limbii lor, decupând din ansamblul numeroaselor sale publicații doar pe cele privitoare la români. Încercăm totodată să conturăm un tablou asupra personalității sale.

Johann Karl Schuller s-a născut în 1794 la Sibiu și provenea pe linie paternă dintr-o familie de dascăli și preoți, cu strămoși în Țara Bârsei. A crescut într-o ambianță cultivată, tatăl său fiind profesor la gimnaziul confesional săsesc din Sibiu, iar în paralel preot în parohia luterană de confesiune augustană (evangelică) din Cisnădie. Om de o mare conștiinciozitate și inteligență, Schuller-tatăl făcuse studii temeinice la universități din Germania (Erlangen, Göttingen și Leipzig) și se bucura printre conaționali de faima unui mare învățat, însă profesia didactică și ulterior cea clericală nu i-au lăsat timp să-și valorifice vasta erudiție în lucrări științifice, nici să își desăvârșească vocația de om de studiu și filosof. În parohia evanghelică din târgușorul Cisnădie, copilul Johann Karl își petrece primul deceniu din viață, primind educația elementară în particular, de la tatăl său⁸. Urmează gimnaziul la Sibiu, apoi, la vârsta de 18 ani, pleacă la studii în Germania, pentru a se pregăti în vederea unei duble cariere de profesor și preot, cum era tradiția în familiile de intelectuali sași din secolele trecute. Între anii 1812-1813 studiază la Universitatea din Leipzig, însă retragerea armatelor franceze prin Germania, după înfrângerea campaniei napoleoniene din Rusia, îl determină să-și întrerupă studiile în acest oraș universitar frecventat în mod tradițional de studențimea săsească, continuând un an la Universitatea din Viena, probabil cu studii de istorie⁹. Scurta sa pregătire universitară a avut un profil umanist, în care precumpănea, se pare, filologia clasică¹⁰. În toamna lui 1814 se întoarce la Sibiu și devine profesor la gimnaziul unde învățase el însuși.

⁸ Johann Georg Schuller (1763-1830), născut la Băgaciu, în scaunul Mediaș, cf. Joseph Trausch, „Schuller Johann Georg”, în vol. *Schriftstellerlexikon der Siebenbürger Deutschen* [Lexiconul scriitorilor germani din Transilvania], III, Brașov, 1870, p. 246.

⁹ G. Gündisch, „Schuller Johann Karl”, în *Österreichisches Biographisches Lexikon* (1815-1950) [Lexicon biografic austriac], vol. 11, 1998, p. 326-327.

¹⁰ Hans Mieskes, *Erwecker, Ermunterer und Wegweiser zugleich. Vor 200 Jahren wurde Johann Karl Schuller in Hermannstadt geboren* [Spirit luminător, încurajator și deschizător de drumuri. În urmă cu 200 de ani s-a născut la Sibiu J. K. Schuller], în „Siebenbürgische Zeitung”, München, an 44, nr. 6, 1994, p. 6.

Echivalent aproximativ instituțiilor de învățământ liceal de astăzi¹¹, Gimnaziul Evanghelic din Sibiu era pe atunci cea mai apreciată școală a sașilor din Transilvania¹². Schuller va activa aici trei decenii și jumătate, având o carieră didactică prodigioasă, remarcându-se prin talent pedagogic și dăruire totală pentru meseria sa. Primii ani de profesorat sunt marcați de privațiuni materiale și consum intelectual. Din cauza lipsei de cadre didactice, este nevoit o vreme să predea mai multe discipline simultan. În această perioadă de acumulări intelectuale se cristalizează interesul său deosebit pentru domeniul istoriei. Contemporanul și biograful său, istoricul sas Georg Daniel Teutsch, observa în acest sens că „tânărul profesor ce trăia în idealuri și-a îndreptat prima dragoste către studierea istoriei patriei”¹³. În 1819 își ia doctoratul cu o teză despre istoria Reformei în Transilvania, pe baza unor documente de arhivă inedite.

În anul 1821 este numit director adjunct al gimnaziului, iar în 1831, la doar 27 de ani, este ales director plin, dar probleme de sănătate îl împiedică să ducă pe termen lung atribuțiile de conducere. După cinci ani se retrage din funcția de director din motive de boală, rămânând în continuare profesor în cadrul gimnaziului. Din mai multe surse deducem că boala sa, ale cărei simptome se instalaseră deja prin 1828, era cauzată cel mai probabil de surmenaj, fiind caracterizată prin nevroze și stări depresive¹⁴.

---

¹¹ Tradus prin „liceu” de Pavelescu, *op. cit.*, p. 114, și Datcu, *op. cit.*, p. 793; prin „gimnaziu” de Bârlea, *op. cit.*, p. 114.

¹² Clădirea fostului Gimnaziu Evanghelic sășesc, în care au activat ca dascăli Johann Karl Schuller și tatăl său, o construcție în stilul barocului transilvănean inaugurată în 1781, există până în zilele noastre în Sibiu. În ea funcționează astăzi Colegiul Național „Samuel von Brukenthal”, cf. <https://brukenthal.ro/pagini-de-istorie/> (accesat în 25.09.2021).

¹³ G. D. Teutsch, *Johann Karl Schuller*, în „Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde” (AVSL), Neue Folge, Sibiu, vol. 9, nr. 1, 1870, p. 1-18, aici p. 6.

¹⁴ M., *Schneeglöckchen. Eine Frühlingserinnerung an Johann Karl Schuller [Ghiocei. O amintire de primăvară cu J. K. Schuller]*, în „Siebenbürgisch Deutsches Tageblatt” (SDT), an 22, nr. 6469, 22 martie 1895, p. 288-289; Marie Klein, *Frauenbriefe an Johann Karl Schuller [Epistole scrise de femei către J. K. Schuller]*, în SDT, an 51, nr. 15456, 1924, p. 2. Aluzii la boala sa, caracterizată ironic drept „Spleen”, în poezia autobiografică *Mein Leben, kritisch bearbeitet von meiner Schreibfeder. Ein Ferienschertz [Viața mea, prelucrată critic de penița mea. O glumă de vacanță]* (1839), republicată în J. K. Schuller, *Aus den Papieren eines alten Versemannes [Din hârtiile unui bătrân versificator]*, Sibiu, Theodor von Steinhausen, 1862, p. 34.

Este de menționat că profesorul Schuller și-a încurajat elevii să culegă folclor¹⁵. Dintre aceștia, Friedrich W. Schuster avea să devină mai târziu un culegător asiduu de folclor, săsesc și românesc deopotrivă, și să-i pună la dispoziție fostului său dascăl, pentru o proiectată antologie, mai multe poezii populare românești culese de el.

Din mărturiile contemporanilor reiese că J. K. Schuller era o persoană foarte agreabilă, un om de mare generozitate și noblețe sufletească. G. D. Teutsch îl descrie ca pe un „om de spirit în cel mai înalt sens al cuvântului”¹⁶. Era îndrăgît de elevi și colegi și cultiva relații de prietenie în țară și peste hotare. A purtat corespondență cu personalități diverse, de la oameni cu ranguri nobiliare sau savanți străini (între care se numără folcloristul Jacob Grimm și etnograful W. Mannhardt), până la numeroși intelectuali sași, maghiari și români, precum și cu unii dintre elevii săi.

Direcția sa de cercetare predilectă a rămas istoriografia Transilvaniei, un domeniu pe care și l-a însușit ca autodidact¹⁷, dar în care a adus contribuții însemnate. Prin inițiativele sale de a publica izvoare documentare vechi privind istoria provinciei, a determinat printre sași un reviriment al cercetărilor istoriografice în prima jumătate a secolului al XIX-lea, devenind unul dintre precursorii școlii istoriografice săsești moderne. În mod simbolic, profilul său în basorelief a fost plasat, alături de portretele altor trei mari bărbați ai culturii săsești din Transilvania, pe soclul statuii ce-l înfățișează pe continuatorul său, episcopul și istoricul G. D. Teutsch, în piața Huet a orașului Sibiu.

Prima lucrare în care J. K. Schuller a abordat o temă românească este un tratat polemic în limba latină, publicat la Sibiu în anul 1831 sub titlul *Examinare critică a argumentelor despre latinitatea limbii valahe sau române*¹⁸. Cartea este de fapt o replică extinsă la dicționarul *Lesicon Românescu-Lătinescu-Ungurescu-Nemțescu*, apărut la Tipografia Regală

¹⁵ Cum presupune Helga Stein referindu-se la formarea școlară a lui Fr. W. Schuster la gimnaziul sibian între anii 1838-1843, cf. Helga Stein, *Friedrich Wilhelm Schuster und das rumänische Volkslied* [Fr. W. Schuster și cântecul popular românesc], în „Jahrbuch für Volksliedforschung”, Freiburg, an 14, 1969, p. 102-123, aici p. 103-104.

¹⁶ G. D. Teutsch, *op. cit.*, p. 5.

¹⁷ H. Mieskes, *art. cit.*, p. 6.

¹⁸ J. K. Schuller (Joannes Carolus Schuller), *Argumentorum pro Latinitate linguae Valachicae s. Rumunae epicrisis*. Addita sunt etymologiarum Valachicarum specimina, Sibiu, W. H. Thierry, 1831.

din Buda cu șase ani mai devreme¹⁹, supranumit „Lexiconul de la Buda”, capodopera filologică a Școlii ardelen. Într-un spirit polemic aflat în prelungirea perioadei iluministe, dar accentuat de tensiunile interetnice din primele decenii ale secolului al XIX-lea, Schuller critică pretenția autorilor români de a dovedi, prin ortografia și etimologiile propuse, dar și prin argumentația explicită din textele introductive, latinitatea limbii române și originea romană a poporului lor. Lexiconul recenzat drastic de Schuller, început de Samuel Micu în urmă cu peste 30 de ani și continuat, pe rând, de mai mulți autori, dintre care Petru Maior a avut un aport major, fusese conceput ca o demonstrație a latinității limbii române. Marcat de lipsurile conceptuale ale latinismului, dar și de intenția demonstrativă, lexiconul conținea o serie de exagerări (între altele că Dacia ar fi fost un teren pustiu la venirea romanilor), greșeli de identificare a rădăcinilor cuvintelor și chiar încercări forțate de a supune lexiconul românesc tezei latiniste. Multe din reconstituirile etimologice propuse sunt șubrede sau eronate. Toate aceste aspecte au constituit ținta criticilor lui Schuller. Încercând să contracareze ideea latinității, pe care se construia Lexiconul de la Buda, el lansează ipoteza că românii ar fi la origine un popor germanic, descendenți ai seminiștilor germanice stabilite în zona Dunării în Antichitate. În sprijinul acestei idei adaugă un vocabular poliglot și aduce pentru cuvintele românești corespondente din limbi germanice și celtice, opunându-l fățiș autorilor Lexiconului de la Buda, care se mișcau în expunerea lor doar în cercul limbilor romanice. Seriile de cuvinte au fost selectate însă pe baza sonorității și sunt lipsite de un suport etimologic concludent²⁰, fiind cel puțin la fel de tendențioase ca și cele pe care le reclamase în Lexiconul budan. Cinci ani mai târziu,

---

¹⁹ *Lexicon Românesc-Látinescu-Ungurescu-Nemțescu. Lexicon Valachico-Latino-Hungarico-Germanicum*, Buda, Typogr. Regiae Univ. Hungaricae, 1825, ediție electronică emendată, destinată consultării online, Cluj-Napoca, 2013, coord. Maria Aldea: <https://www.bcuccluj.ro/lexiconuldelabuda/site/login.php>. O variantă digitalizată prin scanare fotografică este accesibilă online integral pe site-ul Bibliotecii de Stat a Landului Bavaria (München): <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb10779668?page=4,5> (accesat în 25.09.2021).

²⁰ Sunt suficiente câteva exemple pentru a ne convinge de acest lucru: „Akètz, suspendere germ. katze, suedic. kaexa uncus” (J. K. Schuller, *Argumentorum...*, p. 78); „dor desiderium, obs. ge[r]m. duren, turen, hod. dauren, hol. deeren misereri” (*Ibidem*, p. 83); „flûer tibia rustica, sax. Tr. flur, angl. flourish, tibia canere” (p. 84); „kisselizze iusculi species, germ. vulg. gisselsuppe, ab obs. gissel delicatus” (p. 87).

romanistul Fr. Dietz avea să observe că probele lexicale aduse de Schuller mai degrabă infirmă decât confirmă postulatul său că româna ar fi o limbă germanică, iar procedeul folosit nu este comparația, cum susține autorul, ci derivația²¹.

Pornind de la analiza raporturilor dintre exonim și endonim la popoarele din Europa, realizată de istoricul german J. C. Adelung în 1806, Schuller face critica numelui *român* încercând să susțină lipsa de relevanță istorică a faptului că românii se autodenumesc astfel. Fortând limitele etimologiei, indică drept posibilă pentru cuvintele *român* și *vlah* proveniența din lexemele germanice *ruman* (*vagare*) și *wallen* (*peregrinus*), insinuând astfel ideea nomadismului poporului român²².

Părerea că Dacia ar fi fost patria unor vechi neamuri germanice nu era nouă. Echivalarea *geți* = *goți*, operată în secolul al VI-lea de istoricul got Iordanes, iar mai apoi confuzia dintre termenii *Dacia* și *Deutsch* au alimentat în perioada umanismului concepții dintre cele mai nebuloase privind istoria acestor ținuturi. Unii cronicari sași considerau dacii și geții strămoși ai sașilor. Schuller este însă primul care încearcă să-i așeze pe români într-o relație genealogică cu vechii germanii. Prin ipoteza originii germanice a românilor dorea probabil, în subsidiar, să consolideze poziția politică a sașilor în Transilvania.

În anul 1843 învățatul sas revine asupra temei, de data aceasta în limba germană. Articolul *Dezvoltare a principiilor de bază pentru cercetarea limbii românești sau valahe*²³ reproduce în linii mari afirmațiile din lucrarea precedentă, reluând cu aplomb aspectele problematice din Lexiconul de la Buda. Acuză autorii că, „în furia lor de a romaniza totul”, au comis „violentări etimologice”²⁴ și au încercat să latinizeze artificial lexicul românesc, introducând cuvinte latine în locul celor uzuale de alte origini. Precizează că el nu este dușmanul acestui popor, ci doar al pretenției lor de a fi cei mai vechi din Transilvania, care le-ar hrăni o iluzie și orgolii nefondate, urmărind să legitimizeze stăpânirea unică a românilor asupra provinciei. Mărturisește că ideea originii germanice a limbii române a fost întâmpinată cu rezerve, de aceea intenționează să o justifice și să o întărească, nuanțând-o totuși cu

²¹ Friedrich Dietz, *Grammatik der romanischen Sprachen* [Gramatica limbilor romanice], Bonn, Eduard Weber, 1836, p. 53.

²² J. K. Schuller, *Argumentorum...*, p. 14-17.

²³ Idem, *Entwicklung der wichtigsten Grundsätze für die Erforschung der rumunischen oder walachischen Sprache*, în AVSL, tom I, nr. 1, 1843, p. 67-108.

²⁴ „Etymologische Gewaltstreiche”, *Ibidem*, p. 69.

afirmația că și ponderea vocabularului grecesc ar fi considerabilă. Convingerea lui este că limba română ar fi o „Mengsprache”, un conglomerat lingvistic.

Pentru a așeza dezbaterea pe baze solide, Schuller expune principii mai degrabă abstract-filosofice, decât lingvistice, iar deducțiile sale ratează esența și nu sunt convingătoare. Apoi purcede la o sistematizare a legităților fonetice și lexicale ale limbii române, similar cu felul în care abordase descrierea dialectului săsesc în studiul din 1840²⁵. Autorul consideră că propunerea lui P. Maior de a utiliza pentru transcrierea limbii române alfabetul latin în loc de cel chirilic ar avea un scop propagandistic. Totuși, pentru a veni în întâmpinarea cititorilor săi, dezvoltă un sistem propriu de transcriere cu litere latine, bazat pe principiile pronunției germane. Sistemul dezvoltat de Schuller pornea de la realitatea vorbită a românei și contrazicea implicit maniera etimologizantă aplicată de P. Maior în transcrierea și descrierea limbii.

Intenția sistematică a lui Schuller se vedește și în alcătuirea seriilor suplimentare de cuvinte înrudite, în limbile română, latină, greacă, germană, suedeză etc., organizate acum după criteriul conținutului, al formei și al rădăcinii. Este un efort considerabil pe care îl face, completându-și vocabularul din lucrarea precedentă, probabil pentru a răspunde observației critice a lui Dietz. Totuși, cele mai multe din echivalențele propuse sunt greșite, autorul considerând germanice sau anglo-saxone rădăcinile unor cuvinte de proveniență slavă (de ex. *leac*, *pomană*, *sprinten*). Schuller nu intuiește că afinitățile sonore și semantice dintre aceste cuvinte se datorează originii indo-europene a limbilor și nu stau într-o filiație directă, ci de profunzime. Este surprinzător că documentarea lucrării se află tot la stadiul celei apărute cu 12 ani în urmă și nu ia act de evoluția recentă a științei limbii în spațiul german, care însă cu siguranță îi era cunoscută. Încă din anul 1816 Fr. Bopp pusese bazele studiilor indo-europene prin lucrarea sa despre gramatica limbii sanscrite, iar, după modelul său, Fr. Dietz fundamentase în anul 1836 lingvistica limbilor romanice, încadrând printre acestea și „limba valahă”. Într-un studiu comparativ asupra a trei limbi balcanice, apărut în 1829 într-o revistă vieneză, lingvistul slavon J. Kopitar afirmase limpede că româna este „cea mai veche fiică a latinei”.

---

²⁵ Idem, *Über die Eigenarten der siebenbürgisch-sächsischen Mundart und ihr Verhältnis zur hochdeutschen Sprache* [Despre particularitățile dialectului săsesc și raportul său cu limba germană], în „Archiv für die Kenntnis von Siebenbürgens Vorzeit und Gegenwart”, Sibiu, 1840, p. 93-130.

Interesul științific al lui Schuller de a pune bazele unei cercetări sistematice a limbii române este însă evident. Ales în 1839 ca membru de onoare al Societății pentru Limba Germană de la Berlin, savantul ardelean participa la dezbaterile științifice din spațiul german, aflate sub semnul noii filologii germane întemeiate de Jacob Grimm, și căuta să vină cu contribuții proprii despre limba unui popor în proximitatea căruia trăia și care nu era cunoscut învățaților străini. Nu întâmplător, această lucrare apare în primul număr al revistei Asociației pentru Cunoașterea Transilvaniei, ce se dorea un periodic științific cu prestață. De altfel, pentru unele lucrări ale sale, Schuller a ținut să aibă girul științific al societăților științifice al căror membru a fost²⁶.

Dincolo de prejudecăți și de mizele politice ale scrierilor sale, Schuller rămâne probabil unul din cei mai atenți cititori ai *Lexiconului* de la Buda, remarcând cu acuitate slăbiciunile metodologice ale lucrării. Mult criticat mai târziu și de unii lingviști români pentru exagerările puriste, *Lexiconul* este reevaluat astăzi, în contextul epocii sale, ca prima lucrare normativă a limbii române și i se recunoaște rolul constructiv în modelarea limbii române moderne²⁷. Lui Schuller, care privea lucrurile din perspectiva limbii germane a secolului al XIX-lea, deja formată ca limbă literară, metoda autorilor români i s-a părut neștiințifică și artificială, însă el uita că germana trecuse și ea prin etape de purism lingvistic, când evoluția limbii germane a fost normată de sus în jos, prin opere lexicografice de factură similară. Pe tot parcursul carierei lui, Schuller a rămas un adversar declarat al tezelor latiniste în forma lor extremă.

Asupra acestei probleme va mai scrie în 1846, într-un periodic de cultură austriac, un scurt articol de popularizare sub titlul insinuant: *Sunt românii de astăzi urmași ai romanilor?*²⁸ Aici făcea un excurs

²⁶ În noiembrie 1839 a trimis Societății pentru Limba Germană manuscrisul lucrării sale despre dialectul săsesc, ce va fi publicată în 1840 (vezi nota anterioară). Manuscrisul se păstrează astăzi în fondul de manuscrise al Bibliotecii de Stat Berlin (<http://www.manuscripta-mediaevalia.de/#/5>, accesat în 25.09.2021). În 1847 Schuller devine membru corespondent al Academiei de Științe din Viena, iar în 1849 trimite acestui for științific probe din proiectatul său dicționar al dialectului săsesc, pentru a obține o evaluare și sugestii de îmbunătățire (cf. A. Schullerus, *op. cit.*, p. XIX).

²⁷ Alexandru Chivu, *Lexiconul de la Buda. Primul dicționar modern al limbii române*, în „Analele Universității Alexandru Ioan Cuza din Iași”. Secțiunea III e. Lingvistică, LVIII, 2012, p. 45-56.

²⁸ J. K. Schuller, *Sind die heutigen Rumunen Abkömmlinge der Römer?*, în „Österreichische Blätter für Literatur und Kunst”, an 3, nr. 102, 1846, p. 798-799.

istoric, arătând că pe teritoriul locuit astăzi de români ar fi existat în toată perioada stăpânirii romane mai mult popoare germanice (între care și „daci, adică goți”) și slave. Afirma, totuși, că românii au în mod cert în venele lor „și sânge roman”, fiind parțial urmași ai legionarilor și coloniștilor romani, iar limba lor, deși cu structură latină, ar fi un conglomerat de cuvinte latine, slave și germanice.

Lucrările lui Schuller au primit contra-replici în „Foaia pentru minte, inimă și literatură” – pe ton moderat din partea lui G. Barițiu în 1843 și vehement din partea lui Ioan Maiorescu în 1847²⁹. Dacă cel din urmă a redactat un răspuns aplicat, extins pe mai multe episoade, Barițiu nu a intrat în polemică deschisă cu autorul sas, mărgininându-se să aducă exemple paralele de cântece populare în română traduse în latină și să relateze despre ușurința cu care elevii români învață latina la o școală din Brașov. Observând că, în ciuda utilizării chirilicelor pentru transcrierea românei, asemănarea dintre cele două limbi este izbitoare, Barițiu încheie într-o notă ironică: „Cu toate acestea noi mulțămim Dlui Șuler, că ș[i]-au luat osteneală a cerceta rădăcina unui frumos număr de cuvinte române mai în toate limbile Europei și cu aceasta ne-au scăpat de osteneală”³⁰.

În lucrările ulterioare, Schuller își va reformula tot mai nuanțat ipoteza despre germanitatea românilor, iar spre sfârșitul vieții o va revoca total, caracterizând-o drept „o rătăcire”, explicabilă prin faptul că a fost enunțată „într-o vreme când nerăbdarea de a rezolva o problemă veche a lipsit-o de baza solidă a gândirii circumspecte și a lingvisticii filosofice”³¹.

Într-un registru mult mai combativ apare scrierea politică redactată de Schuller în anul 1844 ca răspuns la petiția înaintată Dietei Transilvaniei de episcopii români Vasile Moga și Ioan Lemeni: *Lămurire a plângerii împotriva națiunii săsești pe care cei doi episcopi valahi au înaintat-o stărilor Principatului Transilvania la Dieta din 1841-1843*³². Replica lui Schuller conține traducerea în germană a petiției, redactate inițial în limba maghiară (20 p.), urmată de o amplă și

---

²⁹ Apud Monica Negoescu, *op. cit.*, p. 99.

³⁰ [G.] B[ari]ț, *Ce limbă este limba românilor?*, în „Foaie pentru minte, inimă și literatură” (FMIL), Brașov, nr. 35, 30 aug. 1843, p. 1.

³¹ J. K. Schuller, *Aus meinem Leben [Din viața mea]*, în „Sächsischer Hausfreund” (Kronstädter Kalender), Brașov, 1860, p. I-X, aici p. VII.

³² Idem, *Beleuchtung der Klagschrift gegen die sächsische Nation, welche die beiden walachischen H. H. Bischöfe auf dem Landtage von 1841-1843 den Ständen des Großfürstentums Siebenbürgens überreicht haben*, Sibiu, Martin v. Hochmeister'schen Erben, 1844.

meticuloasă dezmințire punctuală a tuturor cerințelor și argumentelor formulate de cei doi solicitanți (123 p.).

Această petiție se înscrie în ampla mișcare a *Supplex*-urilor desfășurată de românii din Monarhia habsburgică în secolele XVIII-XIX, la al cărei început se află episcopul Inocențiu Micu Klein. Ca și celelalte memorii ale românilor ardeleni, nici aceasta nu a avut sorți de izbândă, date fiind interesele centripete ale națiunilor din Transilvania în anii premergători Revoluției de la 1848. Vasile Moga, episcopul ortodox de Sibiu, înaintase deja în anii anteriori trei petiții cu aceleași doleanțe, atât Dietei din Cluj, cât și Curții de la Viena, pe care aceste foruri parlamentare le ignoraseră strategic³³. În 1842, într-o ultimă și disperată încercare de a se face ascultat, Moga și-l asociază pe episcopul greco-catolic Ioan Lemeni de la Blaj și redepune petiția cu titlu de plângere (*Klagschrift*) la Dieta Transilvaniei.

Solicitările formulate³⁴ aveau în vedere doar situația românilor de pe Pământul crăiesc din sudul Transilvaniei, așa-numita „țară a sașilor” (*Sachsenland*). Poate din acest motiv accentele petiției nu au fost bine puse, iar scrierea dovedește o inconsecvență internă, lansând acuzații numai față de sași, pe care îi prezintă ca pe niște uzurpatori, iar pe maghiari și secui, pe de altă parte, ca națiuni frățești și ocrotitori ai românilor, minimalizând prin aceasta situația mult mai grea a românilor din comitatele maghiare, aflați încă în condiția iobăgiei. Această strategie discursivă se explică prin motive conjuncturale sau tactice, probabil și prin opțiunea politică filomaghiară a lui Lemeni, care va deveni clară ulterior prin poziționarea sa în contextul Revoluției de la 1848 de partea revoluționarilor unguri. Tonul petiției este strident – implorator și acuzator în același timp –, îngroșând unele aspecte cu scopul de a convinge.

Cei doi episcopi făceau apel la principiul iluminist al dreptului natural, dar căutau și o bază juridică pentru solicitările lor, pe care au găsit-o nici mai mult nici mai puțin decât în documentul istoric fundamental prin care sașii își legitimau privilegiile și întâietatea la

³³ Mircea Gheorghe Abrudan, *Ortodoxie și Luteranism în Transilvania între Revoluția pașoptistă și Marea Unire. Evoluție istorică și relații confesionale*, Editura Andreiana – Presa Universitară Clujeană, Sibiu – Cluj-Napoca, 2015, p. 277-282.

³⁴ Solicitățile, în număr de 12, vizau, între altele, acordarea de pământ românilor proporțional cu numărul lor; reprezentarea în Dietă și la conducerea locală; accesul tinerilor români în breslele săsești; plata zeciuiei către preoții confesiunii proprii și nu către preoții sași etc.

conducerea regiunii: așa numita Diplomă andreană (*Andreanum*), „scrisoarea de aur” prin care, în anul 1224, regele Andrei al Ungariei consfințește privilegiile sașilor pe Pământul crăiesc, garantându-le autonomie administrativă și juridică. Moga și Lemeni arătau în sprijinul revendicărilor lor că acest document îi includea și pe români, întrucât preciza textual că pădurile și apele vlahilor și pecenegilor vor fi folosite în comun de toate neamurile ce populau zona, nu numai de sași.

Lezat de jignirile aduse neamului său, Schuller contestă vehement toate acuzațiile formulate împotriva sașilor, punând sub semnul întrebării și ideea de bază a petiției: originea romană a românilor, vechimea și prioritatea lor pe Pământul crăiesc. Detectează în textul plângerii puncte slabe, strategii de manipulare emoțională și inconsecvențe logice, atribuie autorilor greșeli de traducere a documentelor latine precum și de logică istorică și juridică. Etichetează drept ilegală trimiterea la prevederi juridice iosefine favorabile românilor, care după 1790 își pierduseră valabilitatea. Invocă certificate istorice acordate sașilor, precum și paragrafe din Constituția Transilvaniei care evidențiau privilegiile celor trei națiuni. Diploma andreană ar fi un document oficial destinat exclusiv sașilor, ca urmare orice referință la el în scopul de a obține drepturi pentru români ar avea, în opinia lui, o natură subversivă. Schuller aduce drept contraargument prosperitatea românilor care se așezaseră în apropierea sașilor, preluând obiceiurile acestora și îmbunătățindu-și, astfel, starea economică. Arată că situația românilor din comitatele maghiare era mult mai grea, aceștia fiind împilați ca iobagi, ceea ce îi făcea pe mulți dintre ei să emigreze înspre Pământul crăiesc, unde primeau statutul de om liber. Episcopii reclamau n-ar face decât să ațâțe la ură interetnică prin amintirea antichității romane și a unui trecut strălucitor, care hrănește orgoliul național al etniei lor. Termenul de prescripție al originii romane fiind de mult expirat, argumentul istoric al întâietății cronologice a românilor în Transilvania nu ar face decât să întrețină iluzii compensatorii față de realitatea prezentă. Mesajul lui Schuller era, de fapt, că românii trebuie să tacă și să își accepte condiția, continuând să își facă datoria față de țară și împărat în condițiile date.

Obtuzitatea lui Schuller în privința legitimității de fond a solicitărilor petiției se explică prin dorința de a păstra *status-quo*-ul periclitat, restaurat în 1790 prin anularea reformelor iosefine la presiunile nobilimii. Petițiile lui Moga fuseseră percepute de sași ca o

insultă și amenințau să dărâme însăși constituția Transilvaniei³⁵, întrucât recunoașterea vechimii românilor ar fi putut atrage consecința egalității în drepturi a acestora cu națiunile privilegiate.

Scrierile publicate la Sibiu de J. K. Schuller și la Brașov de Joseph Trausch³⁶ ca răspuns la petițiile episcopului Moga au fost contrazise de intelectualii români, între alții de G. Barițiu. În 1847 publicistul susținea pe un ton echilibrat, dar ferm, prezența românilor dintotdeauna pe Pământul crăiesc, citând 18 menționări documentare ale românilor în perioada 1216-1500 ca locuitori de drept ai unor sate din sudul Transilvaniei, informații preluate din izvoare documentare publicate de istorici sași. Barițiu își asigură cititorii că „O sută de documente istorice am putea [re]produce spre a demonstra, că românii din veac în veac au fost și au locuit pururea în Transilvania și mai înainte de venirea celorlalte popoare compatrioate și mai târziu până în ziua de azi – aceasta însă ne-ar scoate afară din coloanele acestei foi”³⁷.

Cu o jumătate de secol mai devreme, în 1791, *Supplex Libellus Valachorum* avusese parte de o primire asemănătoare din partea cărturarilor sași, prin replica istoricului Joseph Karl Eder, care de asemenea desconsidera total cerințele petiționarilor, prin negarea dovezilor istorice și prin recursul la garanțiile scrise acordate sașilor de regii maghiari. Și răspunsul lui Schuller se construiește în aceeași manieră avocătească, impecabilă sub aspectul tehnicii argumentative, cu o notă de pedanterie erudită, criticând aspectele formale nereușite din argumentația oponentilor, cu intenția demonstrativă de a produce un discurs superior. Trebuie să remarcăm totuși, împreună cu G. D. Teutsch, că Schuller a reușit să păstreze măsura chiar și în scrierile sale polemice. În ciuda indignării, el se menține în cadrele unei argumentații cumpănite, fără să degenereze în ieșiri pătimașe. Teutsch nota că eruditul sas era un „om al păcii în cel mai eminent sens”, dar, pe fondul luptelor naționale care au debutat în Transilvania în perioada maturității sale, „liniștitul învățat a devenit un publicist eroic pentru dreptatea poporului său”³⁸. Josef Marlin, scriitorul

³⁵ G. D. Teutsch, „Schuller, Johann Karl”, în *Allgemeine Deutsche Biographie* (ADB), 1891, ediția online: <http://www.deutsche-biographie.de/pnd124369820.html>, accesat în 25.09.2021.

³⁶ Cf. J. Trausch, „Schuller Johann Karl”, în vol. *Schriftsteller-Lexikon*, p. 248-261, aici p. 251; M. Abrudan, *op. cit.*, p. 275.

³⁷ G. Barițiu, *Românii în pământul regesc*, în FMIL, nr. 21, 20 mai 1846, p. 166. Cf. și M. Abrudan, *op. cit.*, p. 279-280.

³⁸ G. D. Teutsch, „Schuller, Johann Karl”, în ADB.

sas revoluționar ce gândea diferit față de compatrioții săi, pronunțându-se nepărtinitor pentru drepturile sociale ale românilor³⁹, îl descria în 1847 pe J. K. Schuller ca pe „un Jupiter tonans față de pretențiile românilor”, care, uzând de o „critică agresivă, a expediat năvala inoportună a românilor de pe poziția națiunilor privilegiate”⁴⁰.

Replica extinsă a lui Schuller la petiția amintită conține și referiri cvasi-etnografice la situația și stilul de viață al românilor din acea perioadă, precum și la relațiile interetnice din sudul Transilvaniei. De pildă, vorbește despre armonia din raporturile sașilor cu românii așezați în satele săsești. După observațiile lui Schuller, conviețuirea dintre sași și români pe Pământul crăiesc decurge într-o desăvârșită înțelegere, ei se sprijină reciproc, așa încât au devenit aproape indispensabili unii altora, iar amestecul de sânge dintre ei este oprit doar de religia diferită⁴¹. Preluând stilul de viață săsesc, românii s-ar fi dezbărat de „vechea înclinație spre viața seminomadă”⁴². Despre influențele românilor asupra sașilor amintise în 1840, în lucrarea despre dialectul săsesc, remarcând că în satele inițial săsești care trecuseră sub administrarea comitatelor limba și portul popular al sașilor au fost puternic influențate de consătenii lor români, dar și de cei maghiari⁴³.

Recenzând, în anul 1846 (sub pseudonimul „-r.”⁴⁴), volumul de *Basme valahe* publicat de frații Schott în Germania⁴⁵, atenția lui Schuller este reținută mai ales de introducerea cărții, un excurs monografic amplu și bine documentat, redactat de Albert Schott, despre istoria, limba, caracterul, portul și tradiția populară a

---

³⁹ Karl Kurt Klein, *Rumänisch-deutsche Literaturbeziehungen [Relații literare româno-germane]*, Heidelberg, Carl Winter's Universitätsbuchhandlung, 1929.

⁴⁰ J. Marlin, *Literatur der Rumunen oder Walachen [Literatura românilor sau valahilor]*, în „Österreichische Blätter für Literatur und Kunst”, Viena, an III, nr. 129, 27 oct. 1846, p. 1003-1006, aici p. 1006.

⁴¹ J. K. Schuller, *Beleuchtung...*, p. 37.

⁴² *Ibidem*, p. 34.

⁴³ Idem, *Über die Eigenarten...*; apud M. Negoescu, *op. cit.*, p. 98-99, cu citate din lucrarea lui Schuller traduse în românește.

⁴⁴ Cf. H. Markel, *op. cit.*, p. 207, nota 124.

⁴⁵ [J. K. Schulle]-r., *Walachische Märchen, herausgegeben von Arthur und Albert Schott. Mit einer Einleitung über das Volk der Walachen und einem Anhang zur Erklärung der Märchen. Stuttgart und Tübingen J. G. Cotta'schen Verlag. 1845 [Basme valahe, editate de Arthur și Albert Schott. Cu o introducere despre poporul valahilor și o anexă cu explicarea basmelor...]*, în AVSL, vol. 2, nr. 3, 1846, p. 496-505.

românilor. Afirmăția lui Schott, pe urmele lui Kopitar și Dietz, că româna este o „fiică a latinei” îl stârnește pe criticul Lexiconului de la Buda să-și expună din nou părerile în această chestiune. Recunoaște deschis că „nu se poate împrieteni” cu această idee. În opinia lui, s-a cercetat prea mult partea materială a limbii și s-au luat prea puțin în seamă principiile filosofiei limbii. Structura românei nu a fost descompusă și analizată adecvat pentru a se putea reconstitui baza originară a limbii, ci doar s-au stabilit etimologii, care nu demonstrează nimic, pentru că cercetătorii nu au fost întotdeauna corecți în stabilirea etimologiilor, căzând pradă autoiluzionării sau bunului plac. Apreciază însă faptul că autorul introducerii nu se numără printre cei care pretind, cum fac Eftimie Murgu și autorii Lexiconului de la Buda, că limba română ar fi identică cu *lingua rustica* romană, idiomul popular anterior limbii latine literare, pe care românii l-ar fi păstrat nealterat din Antichitate.

Interesante sunt celelalte asumări de principiu pe care le formulează în această recenzie, din care transpare strădania sa de a-și depăși subiectivismul național spre o abordare științifică obiectivă și convingerea că antipatiile politice trebuie ținute departe de terenul științei. Schuller vorbește despre „obligația nemijlocită” a cărturarilor localnici, trăitori în mijlocul românilor, de a studia acest popor, pentru a furniza științei materialul care se așteaptă de la ei. Faptul că poporul român se află pe un stadiu inferior de dezvoltare ar fi creat impresia greșită că tezaurul său spiritual e neînsemnat, iar pretențiile nefondate și arogante emise recent de câțiva dintre conducătorii săi s-ar fi răsfânt negativ asupra interesului științific pentru folclorul românesc. Anticipând o formulare care avea să facă mai târziu carieră în istoriografia românească, Schuller consideră că poporul român este „o enigmă” („ein Räthsel”, „dieses räthselhafte Volkstum”), un mister care ar trebui clarificat pentru a acoperi un gol din istoriografia Europei.

În final remarcă felul cum autorii germani au pus în evidență, în anexa culegerii, asemănările dintre basmele valahe și cele ale altor popoare. Probabil că acesta a fost punctul de plecare pentru abordarea comparativă a folclorului românesc din studiile sale de mai târziu. În această recenzie Schuller nu se referă deloc la basmele din volum, dar în deceniul următor le va folosi ca sursă în studiile sale dedicate folclorului românesc.

*

Tensiunile sociale și interetnice din Transilvania au atins un punct culminant prin Revoluția de la 1848 și mai ales în conflictele sângeroase din primăvara lui 1849. Pentru Schuller această revoluție avea să reprezinte o cotitură, nu numai în viața, ci și în concepția sa științifică. În noaptea de 11 martie a anului 1849 Sibiu cade în mâinile revoluționarilor. Deoarece, în calitatea sa de om politic⁴⁶ și publicist, Schuller își manifestase în mod public în mai multe rânduri adeziunea față de împărat în acest conflict, poziția antiunionistă pe care o împărtășea cu majoritatea conaționalilor lui, se vede nevoit să fugă din Sibiu în acea noapte nefastă, împreună cu fiul său de 11 ani. Se refugiază în Țara Românească, la București, unde se întreține din ore particulare. După trei luni este convocat însă la Viena de Ministerul habsburgic al învățământului, pentru consultări privind reorganizarea școlilor din monarhie. Va rămâne în capitala imperiului aproape un an, pentru consfătuiri. În acest timp i se permite accesul la arhiva secretă de stat a Curții vieneze, șansă pe care o va folosi pentru a consulta izvoare istorice privitoare la sașii din Transilvania. Revine în Sibiu în primăvara lui 1850 cu misiunea de a ajuta la reformarea sistemului de învățământ. Pentru devotamentul său este decorat în anul 1852 cu crucea de cavaler a Ordinului Franz Joseph. În 1854 este numit secretar al Consiliului locumtenențial (Statthaltere) al Transilvaniei, iar în 1855 consilier școlar chesaro-crăiesc pentru școlile evanghelice din Transilvania, funcții pe care le va deține până la pensionarea sa în 1861⁴⁷.

Șederea în Țara Românească a însemnat pentru profesorul sas o veritabilă experiență de cunoaștere interculturală, care i-a stârnit curiozitatea pentru specificul național al românilor. Prin intermediul volumelor literare care i-au ajuns în mâini a descoperit că „geniul și limba acestei națiuni sunt la fel de potrivite și pentru literatură”⁴⁸. Un rod al acestei experiențe a fost antologia de fabule, poezii și proverbe românești traduse în germană *Din Țara Românească. Poezii și proverbe*

---

⁴⁶ Deputat de Sibiu în Universitatea Națională Săsească și deputat ales în Dieta Transilvaniei, cf. H. Mieske, *art. cit.*, p. 6.

⁴⁷ J. K. Schuller, *Aus meinem Leben*, p. IV; J. Trausch, *op. cit.*, p. 248-249; M. Abrudan, *op. cit.*, p. 279.

⁴⁸ J. K. Schuller, *Aus der Walachei. Romänische Gedichte und Sprichwörter [Din Țara Românească. Poezii și proverbe românești]*, ediția a 3-a, 1852, „Vorwort” [Prefață], p. [III].

românești, publicată în anul 1851 la Sibiu și retipărită în 1852 în două ediții. Volumul a fost comercializat pentru strângere de fonduri în sprijinul familiilor afectate în acel an de inundațiile din Transilvania. După cum relatează autorul în prefață, cartea a fost concepută ca gest de mulțumire pentru ospitalitatea deosebită de care s-a bucurat în cele două familii românești care l-au găzduit la București în perioada refugiului din anul revoluționar 1849⁴⁹. Verificarea traducerilor din volum a fost făcută de inspectorul școlar sibian Pavel Vasici, care i-a dat „sugestii pline de învățăminte”⁵⁰. Este important de remarcat sursa exclusiv livrescă a textelor. Conform unei orientări a timpului, această „traducere antologică”⁵¹ dorea să pună în evidență spiritul poporului așa cum se oglindește el în toate creațiile sale spirituale, deci și în literatura cultă. Pe lângă poezii semnate de Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu și Ienăchiță Văcărescu, Schuller a tradus proverbe și zicători românești dintr-o culegere de Anton Pann. Acestea au fost traduse versificat, pentru a sugera rimele interne din variantele originale, și ordonate alfabetic după cuvântul-cheie. Pentru fiecare proverb sunt redată corespondente din alte culturi, prevestind deja orientarea comparativă care avea să definească lucrările sale folcloristice ulterioare. Unele proverbe sunt însoțite de explicații. Găsim și trei definiții scurte pentru termeni specifici, pe care a preferat să-i lase netraduși: „Dultschaaze” [dulceață] – „fructe îngroșate cu zahăr, gemul preferat în Valahia, se servește musafirilor cu apă cu gheață; în călătorie o găsești în fiecare han” (p. 26); „Mammeligge” (p. 30) sau „Toaka” (p. 51).

Cartea a fost semnalată elogios de presa românească, dar și de cea străină. G. Bariț o recenza în „Foaia” sa brașoveană⁵², iar în februarie 1853 redacția „Telegrafului Român” din Sibiu (foarte probabil chiar Pavel Vasici, care devenise redactor-șef al gazetei) prezenta volumul și pe autor, arătând și preocuparea „D[lui] P[ro]f[esor] Șuler” („bărbatul, care aceasta nu numai că poate dar și dorește”) de a

⁴⁹ *Ibidem*. În perioada când Schuller a fost convocat la Viena, băiatul său a rămas o vreme în grija familiilor bucureștene care-l găzduiseră. Evocând aceste experiențe traumatice în autobiografia sa din 1860, se exprimă în aceiași termeni ca și în prefața din 1851, arătând caldă sa recunoștință față de iubirea creștină a gazdelor și invocând binecuvântarea lui Dumnezeu asupra binefăcătorilor săi, cf. *Aus meinem Leben*, p. VII.

⁵⁰ „Lehrreiche Winke”, J. K. Schuller, *Aus der Walachei...*, Prefață, p. [IV].

⁵¹ O. Bârlea, *op. cit.*, p. 114.

⁵² Cf. *Ibidem*.

populariza folclorul românesc prin traduceri literare. Cititorii erau rugați să culeagă și să-i trimită autorului cântece populare, povești și colinde, cu îndemn: „atârnă de la noi, ca să-i dăm materiale din mijlocul poporului nostru”⁵³. La câteva luni distanță, redacția revine publicând un apel adresat direct de profesorul sas „literaților români”, ca o „provocațiune” de a-l sprijini în alcătuirea unei ediții noi a culegerii sale, pe care dorea să o extindă și asupra cântecelor populare⁵⁴. Apelul nu a avut ecoul scontat – publicul românesc din Transilvania încă nu era pregătit pentru mișcarea folcloristică –, dar cu siguranță a avut un impact și un rol de model. După doar patru ani, apelurile lui At. M. Marienescu din aceeași revistă vor avea parte de o audiență mult mai receptivă și de o recoltă bogată, probabil și datorită intervențiilor publice încurajatoare ale ierarhului Andrei Șaguna⁵⁵.

După cum remarca I. Breazu, J. K. Schuller „devine de acum unul din cercetătorii pasionați ai folclorului românesc”⁵⁶. Pentru că cercetările sale asupra istoriei și limbii românilor nu aduseseră rezultate concludente în clarificarea provenienței acestui popor, Schuller își îndreaptă atenția asupra folclorului românesc, în căutare de indicii suplimentare. În demersul său de a traduce texte populare românești a fost încurajat de însuși filologul german Jacob Grimm⁵⁷. Astfel, interesul la început politic, apoi științific al lui Schuller pentru istoria, limba și folclorul românesc se transformă treptat în pasiune, mai ales în latura literară a traducerii versurilor, care răspundea înclinației sale poetice. Rememorând către sfârșitul vieții această etapă, avea să relateze că „apetitul” său pentru literatura populară română, rod al celor trei luni petrecute la București, a crescut pe măsură ce a aprofundat acest domeniu⁵⁸.

---

⁵³ În „Telegraful Român” (Tgr.R.), nr. 13, 14 feb. 1853, p. 51. Cf. și I. Breazu, *op. cit.*, p. XVIII; O. Bârlea, *op. cit.*, p. 114.

⁵⁴ În Tgr.R., 23 martie 1853, cf. și O. Bârlea, *op. cit.*, p. 114.

⁵⁵ Cf. O. Bârlea, *op. cit.*, p. 136-138.

⁵⁶ I. Breazu, *op. cit.*, p. XVIII.

⁵⁷ Horst Schuller-Anger, „Normen in der rumänisch-deutschen Übersetzungsgeschichte. Rumänische Volksdichtung in deutschen Übertragungen im 19. Jahrhundert” [Norme în istoria traducerilor româno-germane. Literatura populară în traduceri germane în secolul al XIX-lea], în *Germanistentreffen Bundesrepublik Deutschland – Bulgarien – Rumänien 1993. Dokumentation der Tagungsbeiträge*, editor: Werner Roggausch, Bonn, DAAD, 1993, p. 375-392, aici p. 380.

⁵⁸ „Die Lust an rumänischer Volksdichtung ist eine Frucht meines Aufenthaltes in Bukarest. Je mehr ich davon kennen gelernt habe, desto mehr ist sie gewachsen”. J. K. Schuller, *Aus meinem Leben*, p. VII.

În mediul cultural sibian de după anul 1849 relațiile dintre etnii se destind⁵⁹. Schuller întreține bune legături cu intelectuali români din anturajul „Telegrafului Român”, gazeta episcopiei ortodoxe. Cel mai apropiat dintre aceștia pare să-i fi fost redactorul șef al revistei, „prietenul și colegul”⁶⁰ P. Vasici, consilier școlar responsabil pentru școlile confesionale ortodoxe din Transilvania, care îi furnizează materiale folclorice și îi verifică traducerile. Cu sprijinul lui Vasici va publica în gazeta sibiană poezii populare în original și în traducere germană, care vor fi incluse în culegerea din 1859.

Însuși episcopul Andrei Șaguna îl va sprijini pe Schuller în demersurile sale folcloristice. În decembrie 1856, aflând că învățatul se interesa de Mănăstirea Argeș, excerptează și traduce în germană o variantă a baladei *Meșterul Manole*, pe care i-o trimite printr-o scrisoare⁶¹. Cu Șaguna a întreținut relații cordiale până la moartea sa, iar episcopul avea să participe, alături de trei preoți ortodocși, la înmormântarea lui Schuller, în 1865, în cimitirul evanghelic din Sibiu⁶². Contacte pe teme folclorice a avut și cu subalternii lui Șaguna, preoții profesori Zaharia Boiu și Ioan Popescu⁶³, intelectuali dintr-o generație mai tânără, redactori la reviste de cultură sibiene, implicați în conducerea Astrei.

Prin intermediul lui Vasici, Schuller a intrat în corespondență cu profesorul de la Preparandia din Arad, Atanasie Șandor, care trimisese redacției o culegere de texte folclorice. Din scrisorile adresate lui Șandor reiese interesul științific deosebit de serios al lui Schuller pentru tema sa de cercetare⁶⁴.

Cărturarul sibian a corespondat și cu Gh. Asachi, omologul său din țara vecină, „referendarul școalelor” din Moldova. Cei doi cărturari și-au trimis reciproc, în semn de omagiu, publicații proprii. În 1857 Asachi îl roagă să-i recomande doi profesori ardeleni bine

⁵⁹ M. Abrudan, *op. cit.*, p. 325 și urm.

⁶⁰ „Meinem sehr verehrten Freund und Amtsgenossen”, Schuller despre Vasici în scrisoarea către A. Șandor din 1 apr. 1855, în G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, p. 217.

⁶¹ M. Abrudan, *op. cit.*, p. 327-328.

⁶² *Ibidem*, p. 330.

⁶³ În arhivele sibiene se păstrează corespondența lui Schuller cu aceștia, cf. Mircea Stoia, *Ein Zeugnis traditioneller Bindungen. Briefwechsel Johann Carl Schuller – Gheorghe Asachi [O mărturie a relațiilor tradiționale. Corespondența J. C. Schuller – Gh. Asachi]*, în „Volkszeitung”, Brașov, an 11, nr. 729, 21 martie 1967, p. 3.

⁶⁴ G. Bogdan-Duică, *op. cit.*, p. 217-218.

pregătiți, vorbitori de limba română, pentru a preda la Academia Mihăileană din Iași⁶⁵.

În anul 1855 Schuller revine asupra problemei descendenței istorice a românilor. Broșura *Despre originea românilor și a limbii lor*⁶⁶ este a treia lucrare științifică dedicată de Schuller acestei teme și trebuie văzută ca cea definitivă, conform retrospectivei autobiografice pe care a publicat-o în 1860. Aici, în pragul bătrâneții, Schuller, s-a distanțat de scrierile sale politice de dinainte de anul 1849, ce „poartă pecetea unei epoci întăritate de lupta pentru limba oficială și de alte probleme”⁶⁷, considerând că, din tot ce a scris pe tema originii poporului român și a limbii române, doar lucrarea din 1855 conține păreri valabile.

Intenția lui în această broșură a fost doar să expună teoriile emise până atunci asupra originii limbii și a poporului român, argumentele pro și contra și soluțiile care s-au dat acestei probleme, ce prezintă „un interes special pentru patria noastră”. Expunerea este aproape didactică, de mare acuratețe în exprimare și în departajarea conceptelor, pe un ton neutru și obiectiv. Schuller adoptă o atitudine de prudență și se ferește să mai tragă concluzii tranșante, invitând cititorul să își facă el însuși o părere, atitudine ce va rămâne o constantă în toate lucrările sale viitoare, probabil ca urmare a criticilor ce i-au fost aduse. În mod neașteptat, admite acum că româna e o „fiică a limbii latine”, ca și celelalte limbi romanice din Europa, dar nu o limbă pur romană, cum susțin latinistii, ci un amestec lingvistic în care predomină latina, slava, greaca și germana veche. Între timp s-a lămurit că dacii sunt un neam tracic, cunoscut și sub denumirea de geți, de aceea i se pare foarte probabil ca românii să fi provenit din daci romanizați.

E greu de spus dacă e vorba aici de „o schimbare radicală de atitudine față de români după Revoluția de la 1848”⁶⁸ sau de o convertire științifică a lui Schuller în punctul latinității românei, ori poate și în privința metodei lingvistice, sub impactul lucrărilor școlii

---

⁶⁵ S-au păstrat două scrisori din partea lui Asachi, reproduse în Hans Petri, *Zwei Briefe Georg Asakis an Johann Karl Schuller* [Două scrisori ale lui Gh. Asachi către J. K. Schuller], în „Siebenbürgische Vierteljahrsschrift”, Sibiu, an 55 (1932), p. 60-61; cf. și M. Stoia, *Neues über die rumänischen Beziehungen J. K. Schullers* [Informații noi despre relațiile românești ale lui J. K. Schullers], în FVLK, vol. 10, nr. 2, 1967, p. 103-106.

⁶⁶ J. K. Schuller, *Zur Frage über den Ursprung der Rumänen und ihrer Sprache*. Sylvestergabe für Gönner und Freunde, Sibiu, Theodor Steinhausen, 1855.

⁶⁷ Idem, *Aus meinem Leben*, p. VII și VIII.

⁶⁸ M. Abrudan, *op. cit.*, p. 325.

filologic-istorice din Germania. Se poate constata însă și un fel de inerție a lui Schuller de a relua în expunere ideile sale mai vechi, de a lista argumentele care l-au condus anterior la unele concluzii. Față de ipoteza germanității românilor, formulată cu 24 de ani în urmă, se distanțează tacit, nu fără a-și aduce o justificare prin aceea că identitatea dintre geți și goți fusese susținută de însuși marele învățat Jacob Grimm. De altfel, Schuller rămâne în continuare convins că lexicul vechi german (althochdeutsch) al limbii române ar fi mult mai bogat decât apreciaze romanistul Fr. Dietz. Promite să revină cu dovezi în acest sens, lucru care, din câte știm, nu s-a mai întâmplat. Ideea va găsi însă aderenți în perioada interbelică, fiind susținută între alții de lingviștii Constantin Diculescu și Emil Gamillscheg.

Referitor la endonimul *român*, care după 1848 s-a impus în locul vechiului termen oficial *valah*, suspiciunile de mai demult ale lui Schuller se limitează acum la observația rezervată că varianta „Romanen”/„Romanisch” ar fi imprecisă și ar genera confuzii, dat fiind că denumește deja atât romanii vechi, cât și genul proxim *romanic*, cu care se denumesc popoarele neolatine, de aceea pledează pentru forma „Rumunos”/„Rumunisch”. Limba germană din acea epocă oscila între forma „Romänen” și „Rumänen”, dintre care treptat se va încetățeni cea de-a doua, valabilă astăzi.

În finalul studiului, Schuller recomandă cercetătorilor din acest domeniu două căi de lucru neglijate până atunci: studiul folclorului românesc și comparația cu limba albaneză. Dacă pe cea din urmă o recomandă, pe baza unei lucrări nou apărute a lui J. G. von Hahn, pentru lămurirea stadiului preroman al limbii române, folclorul ar fi, în viziunea lui, o a treia pistă în cercetarea genealogiei poporului român, după ce studiul documentelor istorice și al limbii nu dăduse rezultate suficiente de relevante. Schuller consideră că cercetarea folclorului românesc se impune, pe de o parte pentru a constata „încotro înclină sufletul popular”, iar pe de alta pentru a descoperi în tradițiile, cântecele, legendele, credințele și superstițiile românești elemente comune cu alte popoare. Este un program folcloristic *in nuce*, însă ce-i drept în sensul unei folcloristici ca auxiliară a istoriei.

O primă aplicare a acestui program o face Schuller în conferința *Despre poezia populară românească*, susținută în 13 februarie 1855 în cadrul societății științifice a sașilor, Verein für Siebenbürgische Landeskunde (Asociația pentru cunoașterea Transilvaniei), al cărei membru fondator era și care, încă de la întemeiere, avea în programul ei

științific și cercetarea poporului român, văzut ca o componentă a tezaurului cultural transilvan. Conferința („ptractarea”, cum o denumește redacția gazetei) a fost tipărită în românește în câteva numere consecutive din „Telegraful Român”⁶⁹. Textul este considerat de O. Bârlea „important, pentru că inaugurează cercetarea comparativă”⁷⁰, expunând în paralel un cântec de dragoste românesc alături de unul neogrecesc și unul sârbesc. După cum observă și Bârlea, pentru Schuller, dincolo de valoarea estetică, etnografică și etnologică a poeziei populare, primează totuși cea documentară. Schuller se arată încrezător că pe baza comparării creațiilor folclorice ale românilor cu cele ale altor neamuri, cu precădere a miturilor cosmogonice și teogonice, s-ar putea face deducții genealogice mai sigure decât a reușit etimologia.

Până la apariția culegerii sale de poezii populare, Schuller a mai oferit alte două demonstrații ale metodei comparative în studiile sale dedicate epicii populare românești, denumite de el „legende populare” („Volkssagen”).

În broșura *Cu privire la câteva legende populare remarcabile ale românilor* (1857)⁷¹ analizează motive cosmogonice și mitice din trei texte folclorice: două balade din culegerea Alecsandri în traducere proprie (*Soarele și luna, Erculean*) și basmul *Uriășul învins*, cules și publicat de Franz Obert. În aceste creații detectează paralele cu figuri și motive din mitologia greacă și nordică, dar și din folclorul sârbilor. Concluzia că „miturile și basmele românești ce se cunosc până acum se află în legătură cu concepția elenistic-romană, slavă și germanică” bate tot înspre ideea conglomeratului lipsit de fir roșu: „nicăieri nu există un fluviu limpede, netulburat, al literaturii populare care să izvorască dintr-o singură sursă”⁷². Pornind de la genul gramatical al astrelor în limbile antice și în germana veche, dar și de la unele asemănări între basmele românești și cele germane, Schuller se întreabă dacă acestea nu ar putea fi un punct de sprijin în favoarea identității dintre geți și goți formulate de Jacob Grimm. Este o mostră a tendinței lui Schuller spre „agnosticism”, pe care a remarcat-o foarte bine Bârlea.

---

⁶⁹ J. K. Schuller, *Asupra poeziei românești o încercare*, în Tgr.R, an III, numerele 14, 15, 16 din 1855.

⁷⁰ O. Bârlea, *op. cit.*, p. 115.

⁷¹ J. K. Schuller, *Über einige merkwürdige Volkssagen der Rumänen*. Sylvestergabe, Sibiu, Th. Steinhaussen, 1857.

⁷² *Ibidem*, p. 21.

În 1858 îi apare studiul dedicat legendei despre Mănăstirea Argeşului⁷³. Schuller încadrează balada în context balcanic, dar găseşte multe paralele în vestul și nordul Europei, pe care le consideră a fi izvorâte din impulsuri similare pe care oamenii le-au resimțit din nevoia de a face durabile construcțiile arhitectonice. Și prin acest studiu folcloristul sas marchează o prioritate cronologică: „E prima oară când sunt așezate alături, în traducere germană, două versiuni naționale, după variantele publicate de Alecsandri și Karadzic. (...) Schuller ne dă (...) un adevărat studiu asupra numeroaselor înrudiri dintre cele două versiuni amintite. El evită totuși concluziile referitoare la originea baladei, ca și pe acelea despre originea arhitectului Manole”⁷⁴.

Schuller nu ezită să declare balada românească (în varianta Alecsandri) drept cea mai reușită din punct de vedere estetic și moral dintre toate celelalte balade europene despre jertfa zidirii analizate de el. La curent cu traducerea germană din Alecsandri a lui Wilhelm von Kotzebue, apărută cu un an înainte, ține totuși să dea o traducere proprie a baladei, pentru a respecta metrica versului românesc, chiar cu prețul de a sacrifica expresivitatea versurilor în germană, principiu pe care îl va respecta în toate traducerile sale de poezii populare românești. Scopul său atunci când traduce este, așadar, cel al autenticității, al fidelității față de original, pe când cel al lui Kotzebue fusese unul literar-estetic, cu accent pe expresivitatea traducerii. Textul sursă al baladei este redat cu litere latine (Alecsandri folosea în culegerea din 1852-1853 alfabetul chirilic civil), iar ortografia utilizată este de ultimă oră, aplicând normele din tratatul de gramatică românească în limba germană, publicat în același an de Sava Popovici-Barcianu. Pentru transcriere, Schuller a apelat la profesorul Zaharia Boiu de la seminarul teologic ortodox din Sibiu.

În 1859 apare antologia *Cântece populare românești. Traduse metric și explicate*⁷⁵, realizată „mai mult prin sprijinul prietenilor decât al preoților și învățătorilor români”⁷⁶, cum sperase. Cele mai multe

---

⁷³ Idem, *Kloster Argisch. Eine romanische Volkssage*. Urtext. Metrische Übersetzung und Erläuterung [*Mănăstirea Argeș. O legendă populară românească*. Text original. Traducere metrică și explicații], Sibiu, Th. Steinhaußen, 1858.

⁷⁴ Ion Taloș, *Meșterul Manole. Contribuție la studiul unei teme de folclor european*, vol. I, București, Editura Minerva, 1973, p. 49.

⁷⁵ J. K. Schuller, *Romanische Volkslieder. Metrisch übersetzt und erläutert*, Sibiu, Theodor Steinhaußen, 1859.

⁷⁶ A. Goția, *Preocupări...*, p. 255.

poezii provin din culegerea inedită a lui Fr. W. Schuster, completată cu traduceri din baladele lui Alecsandri și cu doar câteva texte colectate și traduse de autor în anii anteriori. Volumul nu este o reeditare a primei culegeri, cum anunțase în apelurile din „Telegraful Român”, ci conține cu totul alte texte, fiind o „antologie complexă, care depășește granițele Transilvaniei”⁷⁷. Prefața reia ideile expuse în conferința din 1855, iar notele finale oferă, în maniera deja exersată în lucrările anterioare, trimiteri comparative și explicații sumare ale unor motive sau cuvinte, în care Bârlea recunoaște pe alocuri traduceri abreviate ale comentariilor lui Vasile Alecsandri din finalul culegerii din 1852. Dincolo de aprecierile generale de care s-a bucurat culegerea în periodicele transilvănene, atât pentru traducerea fidelă, cât și pentru numeroasele trimiteri comparative la folclorul altor popoare, a existat și o voce critică din rândurile folcloriștilor sași, care a punctat cu precădere minusurile lucrării, într-o recenzie nesemnată din anul 1860⁷⁸. Din observațiile pertinente ale acestei recenzii, atribuite lui Friedrich Müller⁷⁹, mai tânărul autor al unei culegeri de legende ale popoarelor din Transilvania (Siebenbürgische Sagen, 1857), reținem aici reproșul adus lui Schuller pentru afirmațiile sale vagi legate de originile mitologiei românești, dar mai ales pentru inconsecvența opiniilor lui privind înrudirea dintre motivele folclorice românești și cele germane. Dacă în studiul din 1857 Schuller vedea în acest punct un argument pentru o potențială identitate între geți și goți, în prefața acestei antologii declara că o asemenea relație genetică trebuie exclusă până când nu se va fi dovedit descendența românilor din daci. Recenzentul se arăta deconcertat că fostul critic al *Lexiconului de la Buda* a putut să-și schimbe părerea atât de radical.

Ultima lucrare a lui Schuller despre folclorul românesc este dedicată colindelor, un text bine scris și cu multă căldură, intitulat *Colinda. Un studiu despre cântecele românești de Crăciun*⁸⁰. Pe baza

---

⁷⁷ *Ibidem...*, p. 258.

⁷⁸ [Friedrich Müller], *Johann Karl Schuller, Romänische Volkslieder. Metrisch übersetzt und erläutert, Hermannstadt 1858*, în „Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens”, Brașov, II (1860-1861), nr. 3-4, p. 243-254.

⁷⁹ Cf. Helga Stein, *op. cit.*, p. 112; H. Markel, *op. cit.*, p. 210-212.

⁸⁰ J. K. Schuller, *Kolinda. Eine Studie über romänische Weihnachtslieder*, Sibiu, Theodor Steinhaufen, 1860 (Extras din „Transsilvania”, supliment al ziarului „Siebenbürger Bote”, nr. 1, 1860, p. 1-8).

culegerii lui At. M. Marienescu, Schuller face o descriere a acestei specii literare și trece în revistă motivele din colindele românești, exemplificând cu fragmente traduse de el în germană. Insistă asupra colindelor cu motive extra-biblice și laice, în care vede rămășițe ale miturilor elenistice și romane despre Prometeu, Zeus și Europa sau Hercule. Ca în treacăt face cu multă delicatețe o observație la adresa lui Marienescu, privind necesitatea de a nu moderniza textul poeziilor populare, pentru a nu le distrage caracterul de relicve antice: „Într-un frac nou, nici măcar Cezar nu ar mai fi Cezar”. Oricum, mulțumește culegătorului român că a adus la lumină aceste colinde și le-a publicat. În această ultimă broșură autorul nu se mai referă decât tangențial la dilema istorică și lingvistică a originii poporului român, dar formulează explicit concluzia la care a ajuns în urma cercetărilor sale, și anume că, deși nu sunt un popor romanic pur, românii fac parte neîndoind din familia popoarelor neolatine.

Prin lucrările din ultimul deceniu al vieții sale, Schuller și-a câștigat printre contemporani renumele unui specialist, devenind „autoritatea recunoscută în ce privește abordarea teoretică și comparativă a folclorului românesc”⁸¹. Considerația deosebită pe care intelectualitatea românească din Transilvania o nutrește pentru activitatea desfășurată de J. K. Schuller a găsit o expresie publică prin alegerea lui ca membru de onoare al Asociațiunii ASTRA, în anul 1863, la propunerea lui Pavel Vasici⁸². Evenimentul a avut loc în cadrul celei de-a III-a Adunări generale a asociației, desfășurată la Blaj între 7-8 septembrie 1863.

Exprimându-și, conform uzanței, mulțumirile față de conferirea acestei calități, Schuller a trimis conducerii Astrei o scrisoare în limba germană în care se arată măgulit de cinstea care i se face. În semn de prețuire, traduce în germană poezia lui George Sion, *Limba românească*, pe care o anexează scrisorii. Textul a fost citit în plen câteva luni mai târziu, în ședința Asociațiunii din 20 iulie 1864⁸³. Manuscrisul se păstrează astăzi în Arhivele Statului Sibiu, Fond Astra, și a fost editat în anul 1967 într-un periodic științific sibian⁸⁴. Ținând seama de părerile exprimate de Schuller în privința etnonimului *român*,

⁸¹ H. Markel, *Prima generație...*, p. 210.

⁸² M. Stoia, *Ein Zeugnis...*, p. 3.

⁸³ Procesul verbal al ședinței reprodus în *Adunarea generală a Asociațiunii transsilvane*, în Tgr.R., an 12, nr. 59, 30 iulie (11 aug.) 1864, p. 239.

⁸⁴ M. Stoia, *Neues über die Beziehungen...*, p. 104-106.

este surprinzător să descoperim că atât în textul scrisorii, cât și al traducerii folosește cu consecvență termenii „Romanen” și „Romanisch” pentru a denumi românii și limba lor, și nu forma cu *ä*, uzuală în epocă. Este un gest prin care vrea să fleteze sensibilitatea națională a concetățenilor săi români, ai căror frați din Principate se uniseră de curând politic sub stindardul identității comune, dar este și o dovadă că a depășit definitiv vechile resentimente.

În istoria folcloristicii românești, Schuller rămâne în primul rând ca inițiator al cercetărilor comparate, demonstrând o bună cunoaștere a folclorului românesc. Erudiția sa vastă l-a ajutat să descopere multe similitudini cu motive folclorice din baladele altor popoare, însă nu a reușit să valorifice aceste observații prin concluzii de sinteză, meritul lui fiind acela că a desțelenit terenul pentru generațiile următoare de cercetători. Cărturarul sas rămâne un etnolog de birou, cantonat în surse livrești, un „colecționar și exeget al folclorului românesc”⁸⁵. Dacă ar fi avut experiență de teren, ar fi putut probabil deveni un precursor al școlii istorico-geografice care s-a format în Finlanda în perioada următoare.

Evaluând la începutul secolului al XX-lea contribuția lui J. K. Schuller la dialectologia săsească, filologul Adolf Schullerus avea să remarce însă că tocmai enciclopedismul a reprezentat pentru învățatul sibian o piedică în calea aprofundării analizei lingvistice. Dincolo de poliglotismul și erudiția sa, lui Schuller „i-a lipsit intuiția filologic-istorică sigură”⁸⁶, iar observațiile lui asupra limbii și tradiției au rămas la un nivel superficial, fiindcă l-au impresionat mai mult aspectele neobișnuite sau vechi⁸⁷.

Același lucru este valabil și în privința lucrărilor lui Schuller despre limba și folclorul românesc. Din încercările sale lingvistice, puține sunt pertinente, ceea ce nu știrbește seriozitatea cercetărilor lui, care la vremea publicării lor se situau deasupra mediei nivelului științific din Transilvania. Indirect, a contribuit la generalizarea ortografiei românești cu alfabet latin, pe care inițial nu o susținea, văzând în ea doar o manevră de propagandă politică a elitei românești, dar ulterior a admis că ea „se potrivește mai bine geniului limbii române”⁸⁸.

---

⁸⁵ I. Datcu, *op. cit.*, p. 793.

⁸⁶ „Aber doch fehlte ihm bei allen Einzelkenntnissen der sichere historisch-philologische Zug”, A. Schullerus, *op. cit.*, p. XVII.

⁸⁷ *Ibidem*.

⁸⁸ J. K. Schuller, *Zur Frage über den Ursprung...*, p. 12.

J. K. Schuller este considerat uneori drept cel mai în vârstă dintre pașoptiștii sași⁸⁹. Alți istorici subliniază, dimpotrivă, „structura lui spirituală iluministă”⁹⁰, secondată de o anumită inadecvare cu epoca istorică denumită în germană „Vormärz” (deceniile dinaintea Revoluției de la 1848). Dacă intelectuali sași mai tineri, ca Stephan L. Roth, Daniel Roth sau Andreas Wellmann, „au trăit spiritul pașoptismului”⁹¹ și aveau o imagine realistă despre viitorul românilor din Transilvania, majoritari numeric și însuflețiți de o puternică mișcare de emancipare, J. K. Schuller dorea ca starea de lucruri prepașoptistă să se mențină. Deși pleda în sens iluminist pentru îmbunătățirea condițiilor de trai și de muncă ale românilor și țiganilor prin mijloace raționale, el considera posibilă în societatea transilvană o armonie bazată pe păstrarea diferențelor sociale și etnice⁹². Traseul său de după 1849 indică un efort de depășire a prejudecăților, în sens uman și științific deopotrivă. Pe măsură ce s-a convins de realitățile privind trecutul și situația prezentă a românilor, tonul său a devenit tot mai plin de înțelegere față de acest popor și istoria lui. Nu în ultimul rând, prin scrierile sale, dar și prin strânsele relații pe care le-a cultivat cu specialiști români și maghiari, J. K. Schuller „a ajutat la depășirea izolaționismului științelor din Transilvania”⁹³.

⁸⁹ Martin Rill, *Johann Karl Schuller*, în „Die Woche”, Sibiu, nr. 530, 10 febr. 1978, p. 6.

⁹⁰ Horst Schuller-Anger, *Alterität in den Reisebeschreibungen von Johann Karl Schuller und Andreas Wellmann* [Alteritatea în descrierile de călătorie ale lui J. K. Schuller și A. Wellmann], în FVLK, vol. 38, nr. 1-2, 1995, p. 21-29, aici p. 22.

⁹¹ *Ibidem*, p. 29.

⁹² *Ibidem*, p. 24-25.

⁹³ Anton Schwob, „Schuller, Johann Karl”, în *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südosteuropas* [Lexicon biografic al istoriei Europei de sud-est], editori: Mathias Bernath, Karl Nehring, vol. 4, München, Oldenbourg, 1981, p. 100-101, ediție online: <https://www.bioplex.ios-regensburg.de/BioLexViewview.php?ID=1637>, accesată în 25.09.2021.